

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

אמיר אלשטיין
יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין
יו"ר של כבוד

יוחנן פלסטר
נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליליאן אהרנסון
אלי גרונר
פרופ' ורד וניצקי-סרוסי
ד"ר חן ליכטנשטיין
מזל מועלם
שגיר לשעבר סלי מרידור
פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א
עו"ד אבי פישר
ד"ר מיכל צור
יוסי קוצ'יק

המועצה הבינלאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופט רוזלי סילברמן אבליה, קנדה
אן אפלבאום, ארה"ב
השופט דורית ביניש, ישראל
השופט סטיבן בריי, ארה"ב
פרופ' משה הלברטל, ישראל
פרופ' כריסטוף מרקוסי, גרמניה
ד"ר שרון טוריאן, ארה"ב
השופט אברהם סופר, ארה"ב
ברט סטפנס, ארה"ב
פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

סגני נשיא

פרופ' סווי נבות, מחקר
פרופ' קרנית פלוג, מחקר
ד"ר ישי ג'סי, פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן
פרופ' נתן זוסמן (אורח)
פרופ' עמית כהן
מר תומר לוטן (אורח)
פרופ' יותם מרגלית
פרופ' דניאל סטטמן
פרופ' בני פורת
פרופ' מרדכי קרמניצר
פרופ' גדעון רהט
ד"ר תהילה שורץ אלטשולר
פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק כרמון
ברנד מרכוס (1929-2024)
מוכרי המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

דצמבר 2024

יסודות החינוך החרדי: עקרונות, מאפיינים, אנומליות ד"ר שלומית שהינו קסלר

א. רקע כללי

בחינוך החרדי בגילאי 6-18 לומדים בשנת תשפ"ה כ-405,000 תלמידים, והם מהווים כ-20% מכלל התלמידים בגילאים אלה בישראל. משקלם של התלמידים החרדים גדל ככל ששכבת הגיל יורדת, והוא עשוי להמשיך ולגדול בשנים הקרובות. למרות זאת, נותר החינוך החרדי רחוק בדרך כלל מעינו של רוב הציבור, שאיננו מכיר היבטים מרכזיים באופיו של חינוך זה, ואינו חשוף לאופן התנהלותו. חוסר היכרות וחוסר הבנה אלה מחזקים את היותו של החינוך החרדי רחוק מעין הביקורת הציבורית, שהסכינה במשך עשורים עם צורת התנהלות בעייתית מבחינה תקציבית, משפטית, ומנהלית. מצב זה התאפשר בשל מסגרת חוקית מורכבת ובלתי עקבית המבוססת על הסדרים ייחודיים ובשל תנאים פוליטיים מתמשכים. עקב כך נהנתה החברה החרדית מתקצוב מוסדותיה ומאוטונומיה חינוכית, ואילו המדינה הסירה את אחריותה מחובותיה כלפי התלמיד החרדי, ומההשלכות של התנהלות החינוך החרדי על החברה הישראלית כולה.

תיקון העיוותים המגולמים בהסדרת מערכת החינוך החרדית, ניהולה ותקצובה דורשים מאמץ עקבי ומתמשך מצד אנשי ציבור, שומרי סף, והציבור כולו. כתנאי למאמץ זה, נדרשת היכרות מחודשת של קבוצות אלה עם עולם החינוך החרדי.

מסמך זה מבקש להציג סקירת רקע בסיסית על מבנה החינוך החרדי, ועל ייחודו בהשוואה לחינוך הכללי בישראל. המסמך מורכב משלושה סעיפים העוקבים כל אחד מהם אחר היבט מבני מרכזי המבדיל בין החינוך החרדי לחינוך הכללי בישראל:

- חינוך נפרד לבנים ולבנות שבא לידי ביטוי בהבדלים בין דמות בוגר לדמות הבוגרת כפי שמתבטא בתוכן הלימודים, בסוג ובמבנה המוסדות, וכמובן בהפרדה מגדרית מלאה לאורך כל שלבי החינוך;
 - חלוקה גילית שונה לשלבי חינוך, וקיומן של מסגרות חינוך ייחודיות בכל אחד משלבי החינוך לבנים;
 - רוב המוסדות בחינוך החרדי אינם ממלכתיים רשמיים, והם משתייכים למעמדות משפטיים שונים, חלקם ייחודיים למוסדות החרדיים.
- בסעיף המסכם נעמוד על היבטים בעייתיים מרכזיים בהתנהלות החינוך החרדי.

ב. חינוך נפרד לבנים ולבנות

מטרתו של החינוך החרדי היא לחנך את הבוגר והבוגרת לתפקידים החברתיים המיועדים להם כפרטים בחברה החרדית.

דמות הבוגר העומדת ביסוד חינוך הבנים היא "הבחור הלומד תורה". עיקר השעות ושנות הלימוד מכוונות ללימוד תורני. מוסדות החינוך ושיטות ההוראה שואבים מהחינוך המסורתי ולכן אינם דומים לבית הספר ולצורת

ההוראה המוכרים לנו. כך למשל, רבות משעות הלימוד נערכות ב"חברותא", שיח לימודי עם תלמיד נוסף בהכנה לשיעורים מעטים יחסית של מורים, הצבת יעד של למידה עצמאית ועוד. המודל הטהור והתובעני של לימודי התורה מהווה אתגר מבחינתה של המדינה, אך גם מבחינתה של החברה החרדית עצמה. מבחינת המדינה, האתגר קשור לחינוכם של בוגרים שאינם מקבלים רקע בסיסי להשתלבות בעולם העבודה והעדר עיסוק בהשתלבות אזרחית בחברה הישראלית. מבחינת החברה החרדית, האתגר קשור לאופיו האליטיסטי של החינוך ולדרישות המחמירות המתאימות רק לחלק מהלומדים. אלה שאינם עומדים בדרישות המחמירות מתקשים למצוא את מקומם במערכת.

דמות הבוגרת העומדת ביסוד חינוך הבנות היא האישה המשלבת בין תפקידה המשפחתי כדמות מחנכת במשפחה ברוכת ילדים, לבין תפקידה כמפרנסת משק הבית התומכת בבעלה לומד התורה. לפיכך, לימודיהן של הבנות החרדיות דומים במידה רבה ללימודים המקבילים בבתי ספר שאינם חרדיים. הנטייה לאליטיזם קיימת גם בחינוך הבנות, ולצדה פערים גדולים ברמת החינוך וההוראה בין קבוצות חברתיות שונות. במשך עשורים הוכשרו מרבית הנשים החרדיות להוראה, ומשרה בהוראה הייתה נחשקת ומבוקשת. רק בעשור האחרון, עם השתלבותן של תלמידות הסמינרים החרדים במסלולים טכנולוגיים, ישנה פניה למסלולי תעסוקה נוספים מלבד להוראה, במטרה להרחיב את יכולת פרנסת המשפחה.

תרשים 1: השוואה בין חינוך הבנים לחינוך הבנות

בנות	בנים	
דמות הבוגרת/ת	הגבר הלומד תורה	הכנת הבנות לתפקיד כפול: רעיה, אם ומחנכת + מפרנסת משק הבית
דמיון לחינוך הכללי	מוסדות חינוך מבוססים על חינוך מסורתי	מוסדות החינוך דומים לחינוך הכללי
מרכזיות מקצועות הקודש	לימודי הקודש במרכז	מקצועות לימוד דומים לחינוך הכללי, בתוספת לימודי קודש

ג. מוסדות חינוך שונים לכל גיל

בחינוך החרדי קיימת חלוקה שונה לשלבי חינוך בהשוואה לשאר מערכת החינוך. החינוך היסודי מתחיל בגיל 6 לבנות, ובגיל 5-6 לבנים, ומסתיים בגיל 14. בשנים אלה לומדות הבנות בבית ספר "בית יעקב" והבנים ב"תלמוד תורה" (המכונה לעיתים "חיידר"). החינוך העל יסודי של הבנות מתקיים בסמינר (שנות התיכון נקראות שנים א'-ד'), ואילו הבנים לומדים ב"ישיבה קטנה" בדרך כלל עד גיל 17 (ובחלק מהקהילות עד גיל 18). "חינוך החובה" של הבנים החרדים ממשיך ללימודים ב"ישיבה גדולה". הבחורים נשארים ללמוד בישיבה כמסגרת לימודית וחברתית מחייבת עד לנישואיהם, בדרך כלל לא פחות מחמש שנים (עד גיל 23). בקרב הבנות, מקובלים לימודים על תיכוניים במסגרת הסמינרים החרדים, ששימשו בעבר ללימודי הוראה בלבד, אך משמשים כיום כמסגרת כללית להכשרה מקצועית (השנים שלאחר גיל 18 נקראות שנים ה'-ו' או י"ג-י"ד).

הישיבה הקטנה ו'הישיבה הגדולה' לבנים הן מסגרות טוטאליות: הלימודים נמשכים לאורך כל היום ועוסקים בלימודי קודש בלבד, בעיקר לימוד גמרא. הישיבה הקטנה היא לעתים מסגרת פנימייתית ולעתים לא, אולם הלימודים מסתיימים בה בשעה 21:00 לפחות, דבר שאינו מאפשר פעילות או לימודים נוספים. הישיבה הגדולה היא מסגרת פנימייתית בהכרח, שהלימוד בה הוא ברובו עצמאי. מידת הפיקוח על הבחורים, הן מבחינת ניהול הזמן, והן מבחינת קוד ההתנהגות תלויים באופייה הייחודי של הישיבה.

הסמינר לבנות מתפקד כמסגרת חינוכית לימודית תיכונית. נלמדים בו מקצועות חול לצד מקצועות קודש. בחלק קטן מהסמינרים נישגות התלמידות לבחינות בגרות או לחלקן. בסמינרים היוקרתיים יותר, הבנות אינן נבחנות בבחינות הבגרות המזוהות עם משרד החינוך, אלא בבחינות הנקראות "מבחני סאלד" (על שם מכון סאלד המפתח בחינות אלה). בחינות סאלד מוכרות חלקית לצרכי לימוד באקדמיה ובמסגרות אחרות.

תרשים 2: המסלול החינוכי החרדי

שנתון	כיתה	בנים	בנות
0		מעון/משפחתון	
1			
2			
3		גן ילדים הכולל שנתון או שניים, וממוקם בנפרד או בסמוך לתלמוד התורה	גן ילדים
4	טרום		
5	חובה	תלמוד תורה	בית ספר יסודי לבנות
6	א'		
7	ב'		
8	ג'		
9	ד'		
10	ה'		
11	ו'		
12	ז'		
13	ח'		
14	ט'	ישיבה קטנה	תיכון וסמינר לבנות
15	י'		
16	י"א		
17	י"ב	ישיבה קטנה/ישיבה גדולה (מבחינת הקצאה של משרד החינוך ומדריך ההקצאות, שנתון זה עדיין משויך לישיבה קטנה)	
18	י"ג	ישיבה גדולה לימודים עד גיל נישואין	סמינר מקצועי
19	י"ד		
20	ט"ו		
21			
22			
23			

ד. מעמדות משפטיים בחינוך החרדי: תקצוב ותוכנית יסוד

מוסדות החינוך החרדיים משתייכים למעמדות משפטיים שונים. בעוד בכלל מערכת החינוך קיימת הבחנה בין מוסדות "רשמיים" (בבעלות המדינה) ל"מוסדות מוכרים שאינם רשמיים" (מוסדות מוכרים בבעלות פרטית או בבעלות עמותות), במערכת החינוך החרדית מוסדות משתייכים לשלושה מעמדות ייחודיים נוספים: "מוסדות פטור"; "מוכר שאינו רשמי ברשות"; ו"תרבותי ייחודי". מתוך המעמד המשפטי של המוסדות נגזר היקף התקצוב שהמוסד זכאי לו, והיקף תוכנית היסוד לה הוא מחויב. היקף התקצוב זהה להיקף תוכנית היסוד המחייבת.

ד.1. סוגי המעמדות המשפטיים

בהתאם לחוק לימוד חובה, תש"ט-1949, ניתן להבחין בין מספר סוגים של מוסדות חינוך, לפי סוג הבעלות שלהם, ולפי זיקתם לחובת הלימוד המוגדרת בחוק.

- **בתי ספר "רשמיים"** הם בתי ספר השייכים למדינה או לרשות המקומית ואשר הוקמו על ידה לצורך מימוש חובת הלימוד;
- **בתי ספר "מוכרים שאינם רשמיים" (מוכש"ר)**, אינם שייכים למדינה ונמצאים בבעלות פרטית (של עמותה), אך המדינה מכירה בהם לצורך קיום "חוק לימוד חובה";
- **"מוסדות הפטור"** הם קבוצה נוספת של מוסדות בבעלות פרטית, אשר הלומדים בהם פטורים מחובת חוק לימוד חובה.

עד לשנת 2014 כל מוסדות החינוך היסודיים שבהם למדו ילדים וילדות חרדים, היו מוסדות חינוך לא רשמיים.¹ חלק מבתי הספר היו במעמד "מוכר שאינו רשמי". וחלקם היו במעמד "פטור". עם הקמת המסלול ה"ממלכתי חרדי" (ממ"ח), הופיעו לראשונה בתי ספר חרדים "רשמיים", ובשנת 2024, שנת הלימודים תשפ"ד, למדו בבתי ספר אלה כ-4% מכלל התלמידים החרדים בגילאי היסודי. בשנת תשפ"ה הצטרפו 30 בתי ספר חדשים למסגרת הממ"ח. בכך התווספו למסגרת זו כ-8,600 תלמידים חדשים.

בתוך מוסדות המוכר שאינו רשמי, נמצאת גם קטגוריה מיוחדת: "מוכר שאינו רשמי ברשות". לקטגוריה זאת שייכים בתי ספר המשתייכים לאחת משתי רשות החינוך החרדיות: "מרכז החינוך העצמאי"; ו"מעין החינוך התורני בארץ ישראל - בני יוסף". החרגתן של רשות אלה נוגעת לענייני תקצוב, ותוסבר להלן.

בחינוך העל יסודי, הסמינרים, בדומה למרבית התיכונים בישראל, משתייכים למעמד 'מוכר שאינו רשמי', ואילו מעמדן הייחודי של הישיבות הקטנות הוסדר בשנת 2008 באמצעות "חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים".

¹ למעט בתי ספר של חסידות חב"ד שהיו בתי ספר שמיים והשתייכו לזרם הממלכתי חרדי.

2.ד. תקצוב

היקף התקצוב של מוסדות החינוך הלא-רשמיים נגזר מתקצוב המוסדות ה"רשמיים" שבבעלות המדינה או הרשות המקומית. המדינה מתקצבת את המוסדות הרשמיים על פי "תקן בסיס"². מוסדות "מוכרים" שאינם רשמיים מתוקצבים על פי 75% מ"תקן הבסיס" של מוסד חינוך רשמי, ואילו מוסדות ה"פטור" מתוקצבים על פי 55% מ"תקן הבסיס".

ממפתח תקצוב זה הוחרגו רשתות החינוך החרדיות, מרכז החינוך העצמאי, ומעיין החינוך התורני - בני יוסף. תיקון לחוק יסודות התקציב, תשמ"ה-1985, משנת 1992 קובע שרשתות חינוך אלה - על אף שהן שייכות לחינוך הלא-רשמי - יתוקצבו ב-100% מתקן הבסיס "כמו לכלל ילדי ישראל". נגד החרגה זאת, שפגעה בשוויון בתקצוב של מוסדות מוכרים שאינם רשמיים הוגשו לבג"ץ בשנת 2003 שתי עתירות. בית המשפט העליון הכיר בכך שההסדר מכשיר חלוקה לא-שיוויונית של התמיכה הממשלתית, אך קבע כי מדובר בהסדר שנקבע לפני חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ב-1992, ולפיכך הוא מוגן מכוח סעיף שמירת הדינים (פרי-חזן, 2013, עמ' 170).

- תקציב בתי הספר המשתייכים לרשתות החינוך החרדיות (בני יוסף והחינוך העצמאי) מועבר אל הרשתות ומחולק על ידן לבתי הספר הרשומים בהן.
- תקציבי מוסדות במעמד הפטור מועברים דרך רשתות החינוך החרדיות (המשמשות במקרה זה כצינור להעברת תקציבים).
- תקציבי מוסדות המוכר שאינו רשמי שאינם ברשתות מועברים ישירות לעמותה המפעילות את המוסד.

מסגרות הלימוד העל יסודיות לבנות, הסמינרים, מתוקצבים בדומה למוסדות החינוך העל יסודיים בחינוך הכללי. הישיבות הקטנות במעמד "תרבותי ייחודי" מתוקצבות ב-60% מהתקצוב של מוסדות על יסודיים בחינוך הכללי.

3.ד. תוכנית היסוד

ככלל, מחויבים כלל בתי הספר בישראל בהוראת לימודי היסוד, ובהם לימודי שפה, חברה ומורשת, מתמטיקה, מדעים, וחינוך גופני. תקנות החינוך הממלכתי (מוסדות מוכרים), תשי"ד-1953 מסדירות את היקף תוכנית היסוד (לימודי הליבה) שמוסדות החינוך החרדיים מחויבים בה, בהתאם למעמד המשפטי. זאת על פי הכלל שהיקף תוכנית היסוד הנדרש הוא כגודל אחוז התקצוב לו זוכה המסגרת: 100% תוכנית יסוד במוסדות השייכים לרשתות החינוך החרדיות; 75% במוסדות מוכרים אחרים; 55% במוסדות הפטור.

² הכולל עלות "שעות אורח"; עלות אגרת שכפול, חומרי מלאכה וערכות טכנולוגיות; ושירותים נלווים - מזכיר ושרת.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

כאמור, עצם הצורך בלימודי היסוד איננו מעורר מתחים במוסדות החינוך החרדים לבנות, אך עומד במתח ולעיתים בסתירה למרכזיות (או לבלעדיות) של לימודי התורה בחינוך הבנים. ואולם, ההתנגדות החרדית למעורבותה של המדינה בתוכנית הלימודים קשורה לא רק לתכנים עצמם, אלא לעצם המעורבות של המדינה הפוגעת באוטונומיה החינוכית החרדית.

חוק החינוך הממלכתי, תשי"ג-1953 קובע ששר החינוך יקבע תוכנית לימודים לבתי הספר הרשמיים, ושהתוכנית תכלול "תוכנית יסוד" לצד "תוכנית השלמה", ואילו תקנות החינוך הממלכתי (מוסדות מוכרים), תשי"ד - 1953 קובעות שבכדי לזכות במעמד "מוכר", נדרש המוסד לקיים את "תוכנית היסוד". ואולם, תוכן והיקף מקצועות היסוד המחייבים נקבעו רק בשנת 2003, בעקבות עתירה שהוגשה לבג"ץ ב-1999 ודרשה ממשרד החינוך לקבוע תוכנית מעין זו³. בחוזר מנכ"ל זה נתבע המושג "לימודי ליבה" כמונח המגדיר את "תוכנית היסוד".

תוכנית הליבה במוסדות החרדיים איננה מגדירה מספר שעות מדויק לכל מקצוע נלמד, אלא מגדירה סל שעות במסגרת אשכולות של מקצועות לימוד: מורשת רוח וחברה (תנ"ך, תושבע, לימודי חברה וגיאוגרפיה); שפה וספרות (עברית, אנגלית, וספרות); מתמטיקה טבע מדע וטכנולוגיה; ומיומנויות הגוף (חינוך גופני). תוכנית היסוד מתייחסת רק להיקף השעות הנלמדות ולא לנושאים ולתכנים הנדרשים, ולמיומנויות המצופות.

גם במונחים של היקף השעות הנלמדות, לימודי היסוד בחינוך החרדי מצומצמים ביחס לחינוך שאיננו חרדי, בשל מספר סיבות:

1. "תוכנית היסוד" למוסדות החרדים איננה זהה ל"תוכנית היסוד" במוסדות שאינם בפיקוח חרדי, אלא היא מראש מצומצמת יותר ומותאמת לאוכלוסייה החרדית (גם במוסדות הממלכתיים-חרדיים - ממ"ח);
2. קיימת גמישות ביישום התוכנית, ויתנאים מקלים' המאפשרים לצמצם את היקף הלימודים (למשל – הארכת שנת הלימודים, כמקובל בכל תלמודי התורה החרדים הלומדים מעל חודש יותר מאשר בבתי הספר היסודיים האחרים בישראל);
3. למחוז החרדי יכולת מוגבלת לפקח על היקף הלימודים בפועל, נוכח רמת שיתוף הפעולה הנמוכה של המוסדות עם המפקחים, ולכן אין להם ידיעה של ממש על היקף הלימודים הנלמדים בפועל;
4. מרבית המוסדות החרדים אינם משתתפים במבחני המיצב ואינם מקיימים תהליכי מדידה והערכה אחרים מטעם המדינה.

מעבר לפערים הקשורים במספר שעות הלימוד, קיים קושי בהוראה ובלמידה של תוכנית היסוד, בעיקר בבתי הספר של הבנים, בשל

³ בג"ץ 2751/99 פריצקי ואח' נ' שר החינוך והתרבות (ניתן 23.1.2000).

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

פערים גדולים מאוד בהכשרת צוות ההוראה ללימודי היסוד, ומחסור בספרי לימוד מתאימים.

4.ד. פיקוח כספי תקציבי

כאמור, אופן התקצוב והעברת התקצוב למוסדות החינוך החרדיים משתנה לפי סוג המוסד.

- מוסדות הממלכתי-חרדי - ככל מוסדות החינוך הממלכתיים מתוקצבים באופן מלא על ידי המדינה, והפיקוח על תקציביהם נתון בידי חשב משרד החינוך.
- מוסדות המוכר שאינו רשמי (שאינו ברשות) – התקציב מועבר ישירות לבעלויות (העמותות), והן הנושאות באחריות על ניהול תקין של תקציבן. כעמותות, הן נתונות לפיקוחו של רשם העמותות.
- מוסדות הפטור – התקציב מועבר לבעלויות (העמותות) באמצעות רשת החינוך העצמאי. העמותות נושאות באחריות על ניהול תקין של תקציבן. כעמותות, הן נתונות לפיקוחו של רשם העמותות.
- הרשתות - מרכז החינוך העצמאי, ומעיין החינוך התורני בא"י בני יוסף – בתקצוב רשתות החינוך החרדיות קיימת אנומליה. מצד אחד מדובר בעמותות הנתונות לפיקוח רשם העמותות. מצד שני הן מתוקצבות באופן מלא ובלעדי מתקציב המדינה; תקצובן נקבע בחוק (חוק יסודות התקציב תשמ"ה-1985 שתוקן ב-1992); והן מפוקחות תקציבית על ידי החשב הכללי במשרד האוצר. תנאים אלה הופכים את הרשתות למעין יחידות סמך ממשלתיות. הרשתות נהנות מצד אחד מעצמאות הנתונה לעמותות, ומצד שני מאחריות מלאה של המדינה לכיסוי הגירעונות שלהן.

5.ד. פיקוח מקצועי ופדגוגי

למרות שמוסדות החינוך החרדים מחויבים בחובות פיקוח, בהתאם לחוק הפיקוח על בתי ספר, תשכ"ט-1969 ובהתאם לתקנות חוק לימוד חובה, המצב בפועל הוא, שהפיקוח של משרד החינוך על מוסדות אלה הינו חלקי ומצומצם. כך, בידי משרד החינוך נתונים חלקיים בלבד לגבי המורים המלמדים במוסדות החינוך החרדיים, לגבי הכשרתם, ולגבי המקצועות אותם הם מלמדים בפועל. רק חלק קטן מהמורים המלמדים בחינוך החרדי משתתפים בהכשרות שיוזם משרד החינוך, אף שנעשו מאמצים להנגישו ולהתאימו לציבור החרדי. בידי משרד החינוך מידע חלקי גם על ספרי הלימוד הנלמדים. חולשת הפיקוח הכללי איננה תופעה ייחודית למחוז החרדי, אך במחוז זה, שבו מרבית המוסדות אינם רשמיים, תפקידו של הפיקוח חשוב במיוחד. גם מינהל הרישוי, הבקרה והאכיפה במשרד החינוך מקיים מספר מצומצם של בקורות במוסדות החרדיים. הבקורות מתבצעות באופן חלקי, ובעיקר במוסדות החינוך של הבנות.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

- מוסדות הממלכתי חרדי – המורים מועסקים על ידי משרד החינוך ויש לו מידע שלם אודותם. המורים משתתפים בהשתלמויות המשרד, קיים שיתוף פעולה מלא עם המפקחים הכוללים והמפקחים המקצועיים, ספרי הלימוד מאושרים.
- מוסדות המוכר שאינו רשמי – מוסדות המוכר שאינו רשמי מפוקחים פדגוגית על ידי משרד החינוך באופן חלקי, המורים שלהם מדווחים לבקשת משרד החינוך ומשתתפים בהשתלמויות באופן חלקי.
- מוסדות הפטור – למשרד החינוך אין פרטים על המורים המלמדים שגם אינם משתתפים בהשתלמויות. המחוז איננו מפקח פדגוגית על פעילות המוסדות. אינם נבחנו במבחני המיצ"ב.
- מעייני החינוך התורני – מדווח על המורים במערכות המידע של משרד החינוך, צוותי ההוראה משתתפים בהכשרות המקצועיות, קיים שיתוף פעולה עם המפקחים הכוללים והמקצועיים, משתתפים במבחנים באופן חלקי.

החינוך העצמאי – איננו מדווח על המורים במערכות המידע של משרד החינוך. בידי המשרד מידע חלקי על פעילות המורים, ועל תוכנית הלימודים. שיתוף פעולה מינימלי עם הפיקוח הכללי והפיקוח המקצועי, אי השתתפות במבחנים.

ד.6. היקף הלומדים בכל אחד מסוגי המוסדות (לפי מעמדות משפטיים) – נתונים

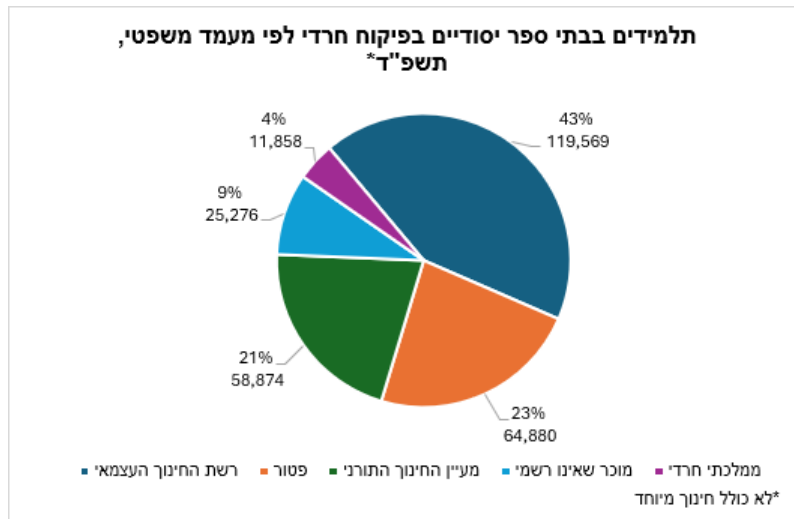
רשת החינוך העצמאי היא הגורם המשמעותי והוותיק ביותר בחינוך היסודי החרדי, ולומדים בה 43% מהתלמידים בגיל היסודי. ברשת מעייני החינוך התורני לומדים 21% מתלמידי היסודי. בשתי הרשתות יחד לומדים כמעט כשני שלישי מתלמידי החינוך החרדי היסודי. במוסדות הפטור לומדים כ-23% אחוז מהתלמידים. בשנת תשפ"ד, רק 4% מהתלמידים למדו בחינוך הרשמי "ממלכתי חרדי", ו-9% נוספים במוסדות המוכר שאינו רשמי.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

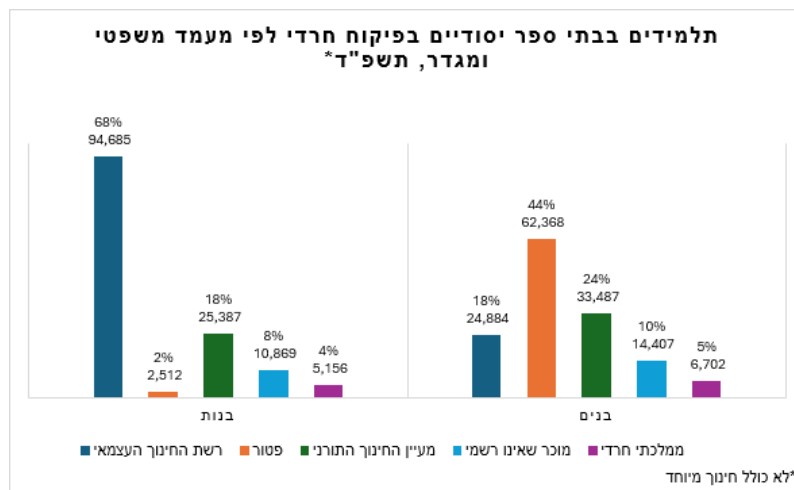
www.idi.org.il

תרשים 3: מעמדות משפטיים בחינוך החרדי היסודי – אחוזים ומספרים מוחלטים

בחלוקה מגדרית, ניתן לראות כי כשני שליש (68%) מהבנות למדו במוסדות השייכים לרשת החינוך העצמאי, ועוד 18% ברשת מעיין החינוך התורני. כך, הרוב המוחלט של הבנות לומד ברשתות החינוך המתוקצבות ב-100% תקציב ומחויבות ב-100% ליבה. לעומת זאת, כמעט מחצית (44%) מהבנים למדו במסגרת מוסדות המתוקצבים ב-55%, ומחויבים ב-55% ליבה (מוסדות הפטור). כרבע (24%) למדו במוסדות השייכים לרשת מעיין החינוך העצמאי, ו-18% בחינוך העצמאי. רק 5% למדו במוסדות השייכים לממ"ח, ומלמדים בפועל תוכנית יסוד מלאה, על ידי מורים שרמתם המקצועית נבחנת ישירות על ידי המחוז החרדי, ושמשותפים בהכשרה מקצועית התומכת בהוראת מקצועות הליבה.

תרשים 4: חלוקה למעמדות משפטיים: מבט לפי מגדר, תשפ"ד

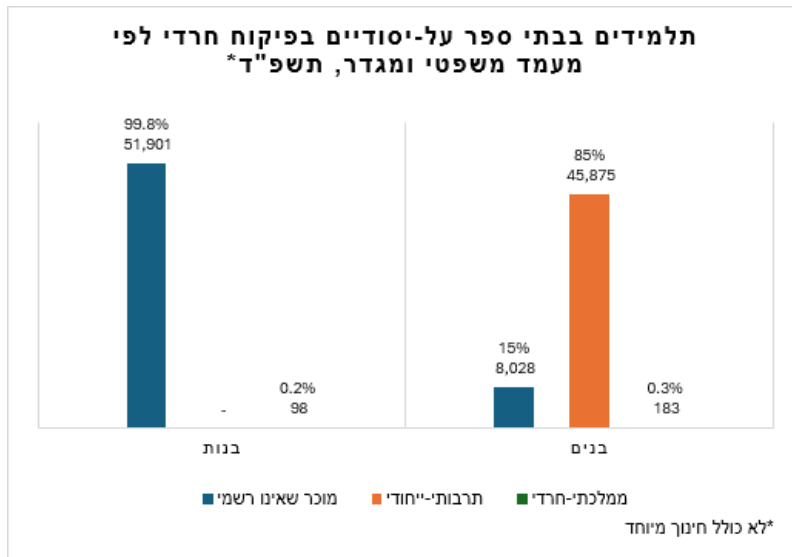
בחינוך העל יסודי, לומדים מרבית הבנים (85%) בישיבות קטנות במעמד תרבותי ייחודי, שבהם אין כל לימודי חול. רק 15% מהם לומדים במסגרת תיכונית אחרת.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

תרשים 5: תלמידים בבתי ספר על-יסודיים בפיקוח חרדי, לפי מעמד משפטי ומגדר, תשפ"ד

ה. סיכום – האנומליה של החינוך החרדי

תרשים 6: טבלה מסכמת – מאפייני ההסדרה של מוסדות החינוך החרדי

סוג המוסד	מעמד משפטי	תקצוב	תוכנית יסוד (ליבה) מתוך התוכנית המותאמת למגזר החרדי	פיקוח	% מתוך כלל הלומדים ביסודי, תשפ"ד	% מתוך כלל הלומדים בעל-יסודי, תשפ"ד
רשת החינוך העצמאי	מוכר שאינו רשמי	100%	100%	פיקוח תקציבי, לא אפקטיבי, אין שיתוף פעולה פדגוגי	43%	
רשת מעיין החינוך התורני בני יוסף	מוכר שאינו רשמי	100%	100%	פיקוח תקציבי, לא אפקטיבי, שיתוף פעולה פדגוגי חלקי	23%	
מוכר שאינו רשמי	מוכר שאינו רשמי	75%	75%	פיקוח תקציבי, רשם עמותות, פיקוח פדגוגי של המחוז החרדי במשרד החינוך	9%	99.8% מהבנות, 15% מהבנים
מוסדות פטור	אינו מוכר	55%	55%	פיקוח תקציבי, רשם העמותות, אין פיקוח פדגוגי	23%	
תרבותי ייחודי (ישיבות קטנות)	אינו מוכר	60%	0	פיקוח רשם העמותות, אין פיקוח פדגוגי	43% (86% מהבנים)	85% מהבנים
ממלכתי חרדי	רשמי	100%	100%	זהה לפיקוח לחינוך הממלכתי, בזכות עבודת המפקחים, ושיתוף הפעולה של המוסדות	4%	0.5%

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

הטבלה המסכמת את תמונת המצב של מוסדות החינוך החרדים לפי המעמד המשפטי ומאפייניו, חושפת את האנומליות המרכזיות בהסדרת החינוך החרדי:

בחינוך היסודי החרדי

- שתי רשתות חינוך פרטיות (ופוליטיות), הזוכות על פי חוק, ל-100% תקצוב
- רשתות אלה אינן נתונות לפיקוח תקציבי ופדגוגי אפקטיבי, והמוסדות בהם אינם נמדדים במבחני משרד החינוך.
- 45% מהבנים הלומדים במוסדות הפטור מחויבים רק בכמחצית מתוכנית הלימודים המחייבת, אינם נמדדים ואינם נתונים לפיקוח פדגוגי של משרד החינוך – ואף על פי כן מתקצבים במעל 55% מתקן הבסיס.

בחינוך העל יסודי החרדי

- 85% מהבנים בגילאי על יסודי אינם מחויבים בלימודי יסוד כלל, אינם מוגדרים כמוסד חינוכי וזכאים ל-60% תקצוב הנגזר מתקצוב תיכונים שאינם חרדים.

במערכת החינוך החרדית בכלל

- רובם המוחלט של המוסדות במערכת החינוך החרדית - למעט מוסדות הממ"ח - איננו נתון לפיקוח, תקציבי, מנהלי ופדגוגי אפקטיבי של משרד החינוך.
- תוכנית היסוד איננה מתייחסת כלל לחינוך אזרחי, ישראלי, ודמוקרטי.